

Rodna dimenzija izbjeglištva

Tea Škokić

U literaturi se rodna dimenzija izbjeglištva uglavnom izjednačava sa ženskim iskustvom. Još od 1970-ih UNHCR i druge humanitarne organizacije nastoje prepoznati posebne potrebe žena izbjeglica, međutim tek se u posljednjih trideset godina formiraju politike usredotočene na **ranjivost** žena izbjeglica s obzirom na seksualno i rodno nasilje, ponajprije u kampovima. UNHCR je 1985. godine donio prvu rezoluciju o ženama izbjeglicama, 1991. izdao vodič sa specifičnim uputama za tretman žena izbjeglica, da bi konačno 2008. u svoju misiju uključio sljedeće: „UNHCR ima odgovornost promovirati rodnu ravnopravnost i raditi na uklanjanju zabrinjavajućeg nasilja nad ženama i djevojčicama kao integralnim dijelovima našeg mandata zaštite“ (o UNHCR dokumentima te šire o povijesnim trendovima v. Bhabha 2004).

Unatoč tomu, brojni izvještaji s terena pokazuju da je u praksi zaštita žena (tu se ubrajaju i djevojčice) ovisna o osobnim stajalištima i pristranosti humanitarnih radnika i socijalnih službi, koji na terenu definiraju tko su ranjive skupine (žene, djeca, LGBT osobe) i što je rodno uvjetovano nasilje (nasilje u obitelji, premlaćivanja supruga, prisilni brakovi, silovanja). S druge strane, uvođenje rodnog aspekta u istraživanje izbjegličkog iskustva, kao i u konkretnu humanitarnu pomoć, postalo je još jedan oblik binarnih kategorizacija koje su već postojale u razumijevanjima migracija – poput toga jesu li zakonite ili ilegalne, regularne ili iregularne, itd. (o taksonomiji i binarnoj kategorizaciji mobilnosti v. Gerard 2014: 1-27). Osim toga, izdvajanje rodne kategorije doprinijelo je esencijaliziranoj i univerzalizirajućoj slici „žene kao žrtve“: one koja je pasivna, ovisna o muškim članovima svoje zajednice, bez pristupa pravima i gotovo neodvojiva od djece (Grabska 2011). Feminiziranje ranjivosti povratno je oblikovalo lik „idealne ženske izbjeglice“ (Fiddian-Qasmiyeh 2010) i „rodnu performativnost“ (Nasser-Eddin 2017) za izvedbu idealnog lika izbjeglice. Ta izvedba nije politički neutralna, tvrdi Doreen Indra (1987), već je povezana sa slikom koju gradimo o izbjeglicama, a koja je duboko politička i povezana s našim predstavama o rodnim ulogama.

Stoga se pred istraživače, kreatore politika i radnike koji se bave humanitarnim radom postavlja pitanje kako obuhvatiti i adekvatno odgovoriti na specifično žensko iskustvo izbjeglištva bez upadanja u stereotipe, bez generaliziranja da iskustvo pojedine žene izbjeglice predstavlja iskustvo svih izbjeglih žena (v. npr. Crawley 2001 o rodnim iskustvima i reprezentacijama tražiteljica azila).

Unutar etnografskih istraživanja izbjeglištva jedan od pristupa je osobno orijentirana etnografija kojoj je cilj afirmiranje rodne dimenzije kao konstitutivnog dijela migracija, dimenzije koja nerijetko oblikuje i određuje prakse „preživljavanja“ u uvjetima „nenormalne svakodnevice“. Istraživačka su pitanja kako rod oblikuje izbjegličko iskustvo, ali i kako ono utječe na „izvođenje“ roda, kako rod utječe na donošenje odluka, od odluke da se krene na put do niza odluka koje žene donose tijekom tranzita, posebice u okolnostima posvemašnje **sekuritizacije** migracija i penalizacije izbjeglica (Gerard 2014). Propituju se ženske aspiracije i percepcije budućnosti, spremnost da se preživi sadašnjost i pod koju cijenu, zatim kako rod oblikuje doživljaj prostora, kretanja, mijenjanja okruženja i kultura te obiteljskih odnosa (v. npr. Kisić 2019). Pojedine istraživačice feminističke provenijencije nerijetko zanima očituje li se u narativima žena izbjeglica da raseljavanje i iskustvo izgnanstva, osim što imaju razarajuće posljedice za osobe i obitelji, stvaraju i mogućnosti za (pre) izgradnju i (ponovno) pregovaranje o rodnim i drugim društvenim odnosima (Grabska 2011; o ambivalentnim pogledima na emancipaciju žena izbjeglica v. npr. Dremel 2018). Feministički aspekt istraživanja rodne dimenzije izbjeglištva pritom nastoji uzeti u obzir, osim rodnog, i druge identitete poput rasnog, klasnog ili dobrog, kao i uvažiti kulturne, političke i ekonomske razlike, pa čak i one vremenske i geografske kada govorimo o dužini trajanja migracija i mjestima na kojima se odvijaju migracije (o feminističkom pristupu i intersekcijskoj analizi v. npr. Carastathis et al. 2018).

5. 3. 2022.

Literatura

Bhabha, Jacqueline. 2004. "Demography and Rights. Women, Children and Access to Asylum". *International Journal of Refugee Law* 16/2: 227-243.

Carastathis, Anna, Natalie Kouri-Towe, Gada Mahrouse i Leila Whitley. 2018. "Introduction". *Refuge* 34/1: 3-15.

Crawley, Heaven. 2001. *Refugees and Gender, Law and Process*. Bristol: Jordan Publishing Limited.

Dremel, Anita. 2018. „Rod u istraživanjima transnacionalnih migracija“. U *Sudbina otvorenih granica*. Antun Šundalić, Krunoslav Zmaić, Tihana Sudarić, Željko Pavić, Dejan Janković, Anita Dremel i Nataša Krivokapić, ur.

Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Fiddian-Qasmiyeh, Elena. 2010. "'Ideal' Refugee Women and Gender Equality Mainstreaming in the Sahrawi Refugee Camps. 'Good Practice' for Whom?" *Refugee Survey Quarterly* 29/2: 64-84.

Gerard, Alison. 2014. *The Securitization of Migration and Refugee Women*. London: Routledge.

Grabska, Katarzyna. 2011. "Constructing 'Modern Gendered Civilised' Women and Men. Gendermainstreaming in Refugee Camps". *Gender & Development* 19/1: 81-93.

Indra, Doreen. 1987. "Gender. A Key Dimension of the Refugee Experience". *Refuge: Canada's Journal on Refugees* 6/3: 3-4.

Kisić, Mia. 2019. „Gender in Refuge. Women’s Lives, Spaces and Everyday Experiences in Nakivale Refugee Settlement in Uganda“. *Genero: A Journal of Feminist Theory and Cultural Studies* 23: 41-76.

Nasser-Eddin, Nof. 2017. "Gender Performativity in Diaspora: Syrian Refugee Women in the UK". U *A Gendered Approach to the Syrian Refugee Crisis*. Jane Freedman, Zeynep Kivilcim i Nurcan Özgür Baklacioğlu, ur. London: Routledge, 142-154.